

RECENZJA

rozprawy doktorskiej p. mgr Danuty Gałygi

pt.

„Skuteczność nauczania cudzoziemców języka polskiego jako obcego w Instytucie Polonijnym Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1996 – 2004”

Przedstawiona do oceny praca doktorska wyrasta z ogromnego i wieloletniego doświadczenia p. mgr Danuty Gałygi jako nauczyciela języka polskiego jako obcego, autorki popularnego, cenionego podręcznika: *Ach ten język polski! Ćwiczenia komunikacyjne* i *Jak to łatwo powiedzieć* oraz nadzwyczajnego zaangażowania w wypełnianie powierzonej jej misji ewaluatora całokształtu działalności Instytutu Polonijnego UJ.

Do tego rodzaju stwierdzenia upoważnia mnie wypowiedź Doktorantki na temat celu badań, który był motywowany „kilkunastoletnim doświadczeniem (...) w nauczaniu języka polskiego jako obcego i zainteresowaniem problematyką nauczania języków obcych w ogóle”.

Zakres i charakter rozprawy został też precyzyjnie sformułowany przez autorkę. Na stronie 13 pisze ona: „Niniejsza praca wydaje się być pierwszym w Polsce opracowaniem przedstawiającym wyniki badań nad skutecznością nauczania języka polskiego jako obcego, badań przeprowadzonych w jednej z najważniejszych instytucji kształcenia cudzoziemców, a mianowicie w Instytucie Polonijnym UJ w latach 1996 – 2004”.

Obszary badań jak i podstawa materiałowa odpowiadają w pełni tematowi pracy doktorskiej. Obejmują nie tylko proces nauczania, ale w ogóle całokształt

działalności Instytutu, tj. program, metody nauczania, podręczniki i pomoce dydaktyczne, analizę zasad oceniania i testowania ich skuteczności jako narzędzi pomiarów osiągnięć uczących się (por. s. 56).

W dalszej części rozprawy Autorka trafnie określa zarówno metodologię jak i kompozycję rozprawy mówiąc: „Badania podjęte w niniejszej pracy mają charakter dychotomiczny, bowiem część teoretyczna (roz. 1-5, dop. Z C-K) pracy koncentruje się wokół jakości kształcenia oraz działalności dydaktyczno-naukowej badanej jednostki organizacyjnej UJ i ma charakter monograficzny, zaś część empiryczna (roz. 6-7) dotyczy podejmowanych w badanym okresie działań dydaktycznych i ma charakter weryfikacyjny” (s. 52).

Istotnie, rozprawa składa się z dwóch części, I teoretycznej obejmującej pięć rozdziałów poświęconych kolejno: pierwszy (1.) procesowi nauczania języka polskiego jako obcego i jego badaniom; drugi (2.) nauczaniu języka polskiego jako obcego w IP UJ w latach 1996 – 2004, charakteryzujący się niezwykłym bogactwem informacji dających pełny obraz podjętego tematu tego podrozdziału; trzeci (3.) przedstawieniu programu badań dysertacji. Autorka objęła nimi populację generalną (zwaną tak za T. Pilchem) liczącą ponad 800 uczących się języka polskiego w badanym przedziale czasu, nauczyciela i ucznia, ich kompetencje i motywacje, powstałe między nimi interakcje i programy nauczania, metody i pomoce dydaktyczne, kryteria oceny i zasady testowania. Przeanalizowała wyniki nauczania oraz dokonała ewaluacji jakości procesu dydaktycznego i narzędzi jego pomiaru. Z tej populacji dla każdego badawczego okresu, tj. semestru, dokonywano losowego doboru reprezentatywnej próby grupowej liczącej po kilkanaście osób. Terenem badań empirycznych był, jak wiadomo, Instytut Polonijny jako instytucja zajmująca się nauczaniem języka polskiego jako obcego. Natomiast czas objęty eksperymentem wyznaczały dwa bardzo istotne

dokonania – zdarzenia. Początek, tj. rok 1996 w IP UJ „po raz pierwszy wydano instrukcję ustalającą sposób testowania i oceniania – przeprowadzono pierwszy eksperymentalny test osiągnięć. Natomiast koniec, tj. rok 2004 stanowi bardzo ważną datę wprowadzenia certyfikacji znajomości języka polskiego opartej na standardach europejskich.

Rozdziały: czwarty (4.) i piąty (5.) zawierają teoretyczny opis pomiaru dydaktycznego oraz procedur i technik ewaluacji. W tym miejscu Doktorantka wiele uwagi przede wszystkim poświęca omówieniu narzędzi pomiaru dydaktycznego, zwłaszcza formom standardowych testów. Podkreśla twórcze inicjatywy i olbrzymi wkład pracy kierownika Zakładu Profesora W. Miodunki, który m. in. zainicjował „badania nad strukturą całego testu, poszczególnych podtestów i pojedynczych zadań, opracowywano klucze punktowania i oceniania tychże zadań”.

W 1995 roku została powołana w IP UJ specjalna komisja – Zespół do Opracowywania Testów Języka Polskiego jako Obcego, którego zadaniem było opracowywanie i modyfikacja instrukcji budowy testów osiągnięć testów diagnostycznych dla potrzeb Szkoły Letniej Kultury i Języka UJ, a nawet testów biegłości na zamówienie MEN (1994-1995). Komisja pracowała niezwykle precyzyjnie np. systematycznie przed testowaniem sprawdzała przygotowane przez nauczycieli testy i klucze odpowiedzi. Zespół nie zaniedbywał także prac analizujących i oceniających strukturę jakości testów przeprowadzonych na przestrzeni lat. W rezultacie tego rodzaju ustawicznych czasochłonnych działań w roku 1996 po raz pierwszy wydano w Instytucie Polonijnym instrukcję na temat sposobu testowania i oceniania, która była wielokrotnie uaktualniana. Testowanie obejmowało 5 podtestów: 1) gramatykę, 2) słownictwo, 3) rozumienie tekstów pisanych, 4) rozumienie tekstów mówionych, 5) pisanie. Przeprowadzane było

centralnie dla wszystkich studentów dwa razy w semestrze i dodatkowo na końcu roku. Doktorantka przedstawia także instrukcję przeprowadzania testowania, reguł poprawiania prac (obowiązywała zasada: prowadzący kurs ogólny nie poprawiali testów swoich grup) oraz punktacji oceniania, co ilustrują tabele nr 5, 6 i 7, 8 na ss. 80-81. Interesującą formą pracy Zespołu były specjalne seminaria ewaluacyjne organizowane dwa razy w semestrze i poświęcone problematyce dostosowywania testów do standardów europejskich.

Część II – empiryczną (rozdziały 6 i 7) – stanowią analizy i interpretacje materiału w wymienionym okresie. Pracę kończą: wyczerpujące podsumowanie, trafne i uzasadnione wnioski, streszczenie w języku angielskim i bardzo bogata bibliografia, słusznie podzielona na trzy części: 1) opracowania naukowe, 2) słowniki, gramatyki i podręczniki do nauczania jpjo, 3) strony internetowe. Podkreślenia godne są znajdujące się w pracy liczne tabele – jest ich 340 i wykresy – 142, które spełniają funkcje przedstawieniowe i syntetyzujące omawiane, dość trudne, zagadnienia. W logicznej i przejrzystej kompozycji brakuje zaś tradycyjnego, chociażby bardzo zwięzłego, wstępu.

Pani mgr Danuta Gałyga wykazała znakomitą znajomość obszernej literatury przedmiotu, właściwe jej rozumienie i umiejętne wykorzystanie w stosowanej metodologii i merytorycznie poprawnej interpretacji materiału badawczego. Autorka w konsekwentny sposób każdorazowo wprowadzając dane zagadnienie, np. pojęcie pomiaru dydaktycznego, jego narzędzi, czy procedury i techniki ewaluacji, poprzedza je dokładnymi objaśnieniami w dotyczących ich najnowszych publikacjach, które potrafi też właściwie oceniać (niekiedy krytycznie) i dobrze dobierać do zadań swojej dysertacji. Tak na przykład spośród aktualnych metod i skomplikowanych technik badawczych stosowanych w naukach pedagogicznych wybrała metodę opisową nadającą się do badań instytucji, a nie pojedynczych osób.

Drugą - bardzo obszerną część rozprawy (liczącą 235 stron) rozdziały 6 i 7 - stanowi naukowy, skrupulatny opis przeprowadzonych przez p. mgr Danutę Gałygę empirycznych analiz ilościowych i jakościowych efektów nauczania języka polskiego jako obcego w Instytucie Polonijnym w latach 1996 - 2004.

Doktorantka dokonywała analizy danych dla poszczególnych grup studenckich za każdy rok akademicki oddzielnie. Badania obejmowały „zarówno poziom ogólnego opanowania języka polskiego, jak i poziom umiejętności w zakresie podstawowych sprawności językowych” (por. s. 99). W celu przedstawienia sposobu analizy i interpretacji materiału badawczego recenzowanej rozprawy, wybieram przykładowo tylko jeden rok akademicki - 2000/2001. Doktorantka, słusznie, stosuje bowiem tę sama metodologię i porównywalne schematy opisu procesów ewaluacyjnych dla poszczególnych lat, zatem zbędne byłoby powtarzanie przeze mnie uwag na ich temat.

Opracowany i stosowany schemat analizy składa się z następujących elementów: 1. krótkiego wprowadzenia dotyczącego aktualnych celów ewaluacji, informacji o specyfice danego roku i ewentualnych modyfikacjach itp. zagadnieniach. I tak np. w informacjach wprowadzających dowiadujemy się, że wiosną 2000 r. została powołana przez Komisję ds. Certyfikacji Języka Polskiego jako obcego przez Ministra Edukacji Narodowej Grupa Robocza, której celem było: przygotowanie odpowiednich testów, ujednoczenie programów nauczania w poszczególnych ośrodkach w Polsce; badanie zadań testowych oraz próba zamiany punktów na oceny wg standardów europejskich.

2. Omówienia: I semestru pod kątem: liczby i pochodzenia studentów także i w ujęciu procentowym; liczebności grup oraz procentowego udziału studentów

na poszczególnych poziomach zaawansowania, łącznie z informacją o nauczających i używanych podręcznikach, do których należały: W. Miodunki, *Cześć jak się masz*, Ewy Lipińskiej *Kiedys wrócisz tu...* i dla zaawansowanych K. Czarneckiej i M. Gaszyńskiej *Polubić Polskę, Zrozumieć Polskę*.

2.a) charakterystyki tzw. egzaminu połówkowego organizowanego po siedmiu tygodniach nauki. Doktorantka sporządziła w odpowiednich tabelach zestawienia: *średnich* z poszczególnych części tego egzaminu wszystkich grup (1 – 8) liczby ocen za całość wymienionego egzaminu we wszystkich grupach, wykres procentowego udziału poszczególnych ocen, zestawienie liczby ocen każdej części egzaminu w grupie pierwszej i porównawczo w grupie 3. Uzyskane wyniki zestawień Badaczka dokładnie komentuje i wskazuje wielorakie przyczyny typu: kompetencje i zaangażowanie nauczającego, analiza tekstu, motywacje i poziom pracy studentów, dobór podręczników i pomocy dydaktycznych itp. czynniki. Całość rozważań na temat egzaminu połówkowego zamyka wykres krzywej rozkładu ocen wszystkich studentów (por. s. 237).

2. b) w analogiczny, bardzo szczegółowy sposób, uwzględniający ww parametry ilości, pochodzenia itp. został przeanalizowany egzamin końcowy I semestru, który odbył się w połowie lutego 2001 r.

2. c) kolejna analiza szczegółowa obejmuje wybraną grupę, była nią grupa 2 początkująca. Szczegółowość wymieniona już w samym tytule polegała: na drobiazgowych informacjach dotyczących składu narodowościowego, wyników egzaminu połówkowego każdego studenta: ze wszystkich sprawności recyptywnych, liczbowego zestawienia ocen uzyskanych na tym egzaminie, jak też graficznym zestawieniu *średnich*. Następne dane dotyczyły egzaminu końcowego, przy ich analizie uwzględniono przytaczane wyżej parametry. Interesującym punktem badań była analiza testu ilustrowana tabelą wyznaczania kwadratu różnicy

rang przydzielonych studentom tej grupy. Owocem ich było wyznaczenie współczynnika korelacji rang oraz wskaźnika zgodności ocen. Czynności te były istotne w ewaluacji narzędzi pomiaru.

3. W badaniach efektywności nauczania w II semestrze Doktorantka zastosowała te same kryteria, poszerzone o Zestawienia liczebności oraz wyników grup specjalistycznych niższej i wyższej humanistycznej i ekonomicznej na poszczególnych poziomach. W II semestrze, podobnie jak w I, dokonano analizy szczegółowej grupy 2 oraz analizy testu, co było podyktowane potrzebą określenia jego trafności i zbadania jego rzetelności.

4. Każdy etap ewaluacji danego roku akademickiego zamyka podsumowanie zawierające jego syntezy. Pani mgr D. Gałyga formułuje końcowe wnioski: w badanym roku 2000/2001 rozkład ocen całego Instytutu z poszczególnych egzaminów świadczy o wysokiej efektywności nauczania.

4. b) „średnie ocen dla całego Instytutu były niższe (zwłaszcza w II semestrze) niż w latach ubiegłych”. Wynikało to z niewłaściwego przydziału studentów do grup;

4. c) „ewaluacja wybranych testów wykazała ich trafność i rzetelność oraz dobre różnicowanie, co stanowi podstawę do oceny skuteczności nauczania w IP UJ. Etapy ewaluacji były wnikliwie i wieloaspektowo omawiane i dyskutowane na seminarium Zakładu w celu podjęcia odpowiednich wniosków i modyfikacji zapewniających pełną realizację stawianych zamierzeń.

Całość rozprawy kończy siódmy rozdział (s. 335 – 351) poświęcony ocenie skuteczności nauczania jpjo w IP UJ w latach 1996 – 2004 oraz ewaluacji końcowej procesu nauczania. Doktorantka informuje w nim m.in. o: czasie prowadzonych badań, stanowiły je lata 1996 – 2011; podstawowych źródłach materiałowych, jakimi były liczne dokumenty typu aplikacje studentów, ankiety

ewaluacyjne, konsultacje, rozmowy z nauczycielami i studentami itp.; o nowych bodźcach przebiegu procesu nauczania jppo, jakimi, przede wszystkim, było dążenie do dostosowania nauczania języków nowożytnych do standardów europejskich. Próbuje też ustalić czynniki chronologicznie prowadzące do pełnego sukcesu działalności IP UJ. Trudno w tym miejscu wymieniać je wszystkie. Ograniczam się więc do przywołania za Doktorantką, moim zdaniem kilku najważniejszych. Są to:

- 1) kompetencje, pragmatyka, ogromne doświadczenie naukowe i glottodydaktyczne, odpowiedzialność i niepospolita pasja, twórcze zdolności organizacyjno – kierownicze kierownika zakładu Językoznawstwa Stosowanego prof. W. Miodunki;
- 2) właściwy dobór lektorów, systematyczne cotygodniowe seminaria, kształcenie ich w kraju i na lektoratach zagranicznych;
- 3) wdrażanie nowoczesnych metod nauczania (pod koniec lat 80. metody komunikacyjnej);
- 4) opracowanie osiemnastu nowych podręczników uwzględniających nauczanie kultury polskiej, a także konstruowanie autorskich programów i materiałów nauczania;
- 5) odpowiedni modyfikowany system testowania, bank testów i zadań z dokładnym kluczem punktowania zadań,
- 6) wprowadzenie (w 1966 roku) przez Stanisława Mendaka – a) ewaluacji procesu dydaktycznego, od 1998 ewaluację prowadziła p. mgr A. Gałyga; b) seminariów ewaluacyjnych;
- 7) pozytywna postawa większości studentów; pracowitych

i zmotywowanych; ambitnych, podkreślających dobre relacje z nauczającymi.

W podsumowaniu swej dysertacji Doktorantka zwraca też uwagę na trudności jakie występowały w badanym okresie. Należały do nich m.in.: brak akceptacji ewaluacji i nowych metod nauczania przez niektórych pracowników, brak nowoczesnych podręczników czy materiałów dydaktycznych; pojawiające się w ankietach studenckich negatywne opinie o „przeładowaniu” programów i treści nauczania, częstokroć, z tego powodu, niedostatecznie przerabianych.

Ostateczna konkluzja Doktorantki jest niezwykle ważna, brzmi: „Prowadzone w niniejszej pracy badania wykazały, że aż w 94% wszystkich badanych studentów IP UJ uzyskało z całości testów oceny pozytywne, a 57% zaliczyło testy na ocenę co najmniej dobrą (tzn., że aż ponad połowa badanej populacji przyswoiła w stopniu zadowalającym 4/5 nauczanych treści, czyli sprostała w 80% wymaganiom programowym” (s. 343-344).

Wniosek ten potwierdzają szczegółowe tabele: nr 337 zestawienie średnich ocen uzyskanych z całości wszystkich testów badanego okresu; nr 338 zestawienie procentowe pozytywnych ocen uzyskanych przy 60% progu zdawalności za każdą z części egzaminu; tabela nr 339 procentowej zdawalności na ocenę co najmniej dobrą. Wnioski zawarte w zakończeniu dysertacji pani mgr Danuty Gałygi wynikające z niezwykle sumiennie, wręcz z matematyczną dokładnością przeprowadzonych badań, zakotwiczonych w znakomitej znajomości literatury przedmiotu i umiejętnym korzystaniu z niej stanowią o wielkiej wartości recenzowanej pracy.

Recenzowaną rozprawę postrzegam jako niezwykle cenny, wręcz historyczny dokument rejestrujący: 1) wieloletnie dzieło IP UJ, Zespołu jego

Pracowników i studentów; 2) opisujący proces skutecznego nauczania cudzoziemców języka polskiego jako obcego i kultury polskiej; 3) ukazujący celowość i jednocześnie konieczność przeprowadzania regularnych ewaluacji jako warunku osiągnięcia właściwych wyników.

Uważam, że rozprawa doktorska pani mgr Danuty Gałygi po dokonaniu niewielkich korekt stylistycznych i kompozycyjnych oraz po skróceniu zasługuje na publikację.

Proponowałabym przygotować do druku część I tj. rozdziały od 1. do 5. i jeden lub dwa wybrane przez Autorkę analizowane lata wraz z krótkim wprowadzeniem i zakończeniem. W zakresie stylu, który w zasadzie jest poprawny, należałoby usunąć pojawiające się potoczności, co dotyczy zwłaszcza używania modulantów wartościujących i ekspresywizmów, a także powtórzenia. Rozumiem, że tych ostatnich trudno uniknąć w sytuacji ośmiokrotnego analizowania niemal identycznych podstaw badawczych.

Wniosek końcowy. Recenzowana rozprawa doktorska jest dziełem **wartościowym i oryginalnym**. Podjęty przez Doktorantkę temat został opracowany po raz pierwszy. Dowodzi ona realnego, empirycznego i teoretycznego trudu badawczego, jaki Autorka włożyła w jej przygotowanie. Wśród polskich publikacji glottodydaktycznych zajmuje wyjątkowe miejsce, będzie „ocalać od zapomnienia” dokonania Instytutu Polonijnego UJ przełomu tysiącleci.

W sumie mogę stwierdzić, że przedstawiona do oceny praca spełnia warunki stawiane rozprawom doktorskim. Wobec tego przedkładam Radzie Wydziału Filologicznego UJ wniosek o dopuszczenie p. mgr Danuty Gałygi do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Kraków, 7 kwietnia 2014 r.

(prof. UJ dr hab. Zofia Cygal-Krupa)